

РЕЦЕНЗІЯ

**професора кафедри кримінології
та інформаційних технологій**

Національної академії внутрішніх справ, кандидата юридичних наук,

професора ЛЕВЧЕНКА Юрія Олександровича

на дисертацію КРИВОНОС Дарини Володимирівни

на тему: «Кримінальна відповідальність за легалізацію (відмивання)

майна, одержаного злочинним шляхом»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії

у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. У сучасних умовах глобалізації, стрімкої цифрової трансформації фінансових ринків та загострення гібридних загроз національній безпеці України, одним із пріоритетних завдань держави є забезпечення стабільності та ефективного функціонування її економічної системи. Особливу небезпеку в цьому контексті становить легалізація (відмивання) брудних активів, яка через свою високу латентність не лише деформує засади добросовісної конкуренції, а й інтегрує кримінальні активи у легальні сектори господарської діяльності держави. Євроінтеграційний вектор розвитку України та необхідність імплементації міжнародних стандартів (зокрема, FATF та AML-директив ЄС) зумовлюють постійну динаміку та реформування вітчизняного кримінального законодавства. Водночас, докорінна зміна диспозиції норми 209 КК України у 2020 році, яка відтоді отримала категорично нову конструкцію, виявила низку правозастосовних і теоретичних проблем. Недостатнє розуміння сутності оновлених об'єктивних ознак складу цього правопорушення та відсутність єдиної судової практики підтверджують, що комплексне наукове переосмислення меж кримінальної відповідальності за відмивання майна є вкрай пагальним для науки кримінального права та практичної діяльності правоохоронних органів.

Позитивним моментом дисертації виступає сформований Д. В. Кривонос оптимальний та репрезентативний комплекс методів наукового пізнання. Методологічна матриця дослідження вдало поєднує

логіко-історичний метод (для відстеження генези антилегалізаційного законодавства), порівняльно-правовий (для аналізу європейських AML-моделей), а також догматичний, системний, діалектичний, логіко-семантичний, статистичний методи та метод класифікації, що дозволило забезпечити високий ступінь об'єктивності та достовірності отриманих наукових результатів.

Цікавим моментом у дисертації є здійснений ґрунтовний аналіз міжнародного та вітчизняного історичного досвіду. Дослідницею детально простежено еволюцію наукових поглядів від первинного розуміння «відмивання» як професійного сленгу правоохоронців США періоду «сухого закону» та Уотергейтського скандалу до формування сучасних міжнародно-правових конвенційних стандартів (Віденської, Палермської, Страсбурзької конвенцій). У контексті національної ретроспективи послідовно розкрита трансформація ст. 209 КК України з моменту її кодифікації у 2001 році, зокрема через призму скасування «податкового застереження» та подальшого розширення форм об'єктивної сторони та вдосконалення інших аспектів.

У дисертаційному дослідженні детально охарактеризовано об'єкт та предмет кримінального правопорушення з відмивання майна. Обґрунтовано, що родовим об'єктом легалізації виступають суспільні відносини у сфері господарської діяльності. Безпосереднім об'єктом визначено встановлений порядок ведення господарської діяльності та вчинення цивільно-правових правочинів, метою якого є протидія залученню в економіку злочинних активів. Крім того, науковою новизною відзначається пропозиція авторки виокремити додаткові обов'язкові та факультативні об'єкти, а саме: інтереси правосуддя, стабільність фінансової системи держави та засади добросовісної конкуренції. У межах аналізу предмета кримінального правопорушення доведено доцільність включення до нього віртуальних активів як різновиду майнових прав.

Окрему увагу в дисертації приділено аналізу форм об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. У дослідженні аргументовано, що

попри структурну оптимізацію норми, такі прояви як «фінансова операція» чи «правочин» фактично інтегрувалися в загальні цивілістичні поняття набуття, володіння, використання та розпорядження майном. Науково-практичну цінність має запропонована класифікація детермінант та індикаторів («червоних прапорців») легалізації. Особливий науковий інтерес викликає дослідження фаз відмивання коштів (нульової, розміщення, розшарування, інтеграції) з висновком про те, що відсутність послідовного простеження всіх етапів не впливає на кваліфікацію діяння як злочинного.

Констатовано, що визначальною ознакою суб'єктивної сторони правопорушення є наявність спеціальної мети – надання злочинним активам вигляду законних, навіть попри відсутність її прямої вказівки в диспозиції норми. Підґрунтям дослідження виступає практичний висновок про те, що набуття чи використання особою майна від власного предикатного злочину без мети його маскуванню чи приховування не утворює складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК України.

Вагомим теоретичним внеском дисертантки є дослідження проблеми «автономної» (безпредикатної) легалізації, що відповідає сучасним європейським та міжнародним трендам. Доведено, що факт злочинного походження майна не потребує обов'язкового попереднього встановлення обвинувальним вироком суду за основний злочин; достатнім є доведення фактичних обставин, які свідчать про його кримінальний генезис. Завдяки аналізу внутрішніх психічних характеристик особи у дисертаційному дослідженні вдалося чітко відмежувати легалізацію від суміжних складів кримінальних правопорушень: незаконного збагачення (ст. 368-5 КК України), приховування злочину (ст. 396 КК України), норм придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного кримінально протиправним шляхом (ст. 198 КК України), Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (306 КК України).

Наукова новизна та практична значущість роботи яскраво виражена у сформульованих законодавчих пропозиціях.

Запропоновано авторкою впровадити деякі аспекти кримінальної відповідальності за відмивання «брудних» активів, як це передбачено у законодавстві зарубіжних країн, зокрема надано рекомендації щодо запровадження низки змін і доповнень до статті з легалізації (відмивання) майна, здобутого злочинним шляхом, а саме доповнення норми ст. 209 КК України частиною 4 такого змісту: «Набуття, володіння, використання, розпорядження майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом або майном, походження якого не підтверджено законними джерелами доходів, у тому числі здійснення фінансової операції, вчинення правочину з таким майном, або переміщення, зміна форми (перетворення) такого майна, або вчинення дій, спрямованих на приховування, маскуванню походження такого майна або володіння ним, права на таке майно, джерела його походження, місцезнаходження, якщо ці діяння вчинені особою, яка знала або повинна була знати, що таке майно прямо чи опосередковано, повністю чи частково одержано злочинним шляхом або не підтверджено законними джерелами його походження, вчинене особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна».

Авторкою обґрунтовано про необхідність посилення відповідальності для спеціальних суб'єктів та запропоновано доповнити ст. 209 КК України частиною четвертою. Ця новела передбачає криміналізацію дій із майном, походження якого не підтверджено законними джерелами доходів, якщо такі діяння вчинені особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, із позбавленням волі на строк від 8 до 12 років з конфіскацією майна.

Таким чином, тема дисертаційної роботи КРИВОНОС Дарини Володимирівни є актуальною, ґрунтовною і своєчасною, відповідає вимогам сьогодення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони ґрунтуються на засадах доктрини кримінального права.

Дисертаційна робота, яка подана КРИВОНОС Дариною Володимирівною для захисту, характеризується системним підходом до предмету дослідження, оскільки об'єкт і предмет дослідження визначені дисертанткою досить чітко, результати дослідження характеризуються новизною. Структурно дисертація складається із вступу, трьох розділів, пов'язаних між собою, висновків, списку використаних джерел, додатків і відповідає цілям та задачам дослідження. Обрана структура певним чином відповідає цілям та задачам дослідження, дає змогу послідовно розглянути усі основні проблеми, визначені авторкою. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність підтверджуються аналізом теоретичних, методологічних і юридичних літературних джерел, пов'язаних з кримінальною відповідальністю за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. Отже, поставлені наукові завдання виконані на високому методологічному рівні, а дисертантка оволоділа необхідними для рівня доктора філософії компетенціями. Усе вищенаведене свідчить про високий рівень обізнаності дисертантки у питаннях, які стосуються досліджуваної проблематики, та забезпечує належний рівень обґрунтованості зроблених висновків.

Крім того, емпіричну базу дослідження складають судові вироки судів України у справах щодо притягнення до кримінальної відповідальності за відмивання майна, систематизовані статистичні й аналітичні матеріали Офісу Генерального прокурора України за період з 2020 по 2025 роки щодо кількості

облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 209 КК України. Додатково достовірність результатів забезпечується детальним аналізом судової практики Верховного Суду щодо ключових проблем кваліфікації та доведення спеціальної мети під час розслідування відмивання кримінальних активів.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Дисертація за характером і змістом досліджених питань є комплексною і системною науково-дослідною працею, що присвячена науковій розробці теоретичних та прикладних проблем формування й обґрунтування комплексного дослідження проблем кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, що і обумовлюють актуальність обраної теми, як для теорії кримінального права, так і для правозастосовної й законодавчої практики. Усі зазначені положення дисертаційного дослідження містять елементи новизни, достатньо повно розкриті у дисертації та опублікованих автором науково-дослідних роботах, які, без сумніву, є певним внеском у вітчизняну юридичну науку.

Імпонує наукова активність дисертантки, яку відображено в 8 наукових публікаціях, серед яких 4 статті опубліковано у наукових фахових виданнях України, а 4 тези доповідей оприлюднено на всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Тема рецензованої дисертації відповідає потребам сучасної юридичної науки, є актуальною, а саме дослідження – своєчасним, оскільки результати наукового дослідження, основні положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації в цілому характеризуються послідовністю, аргументованістю і завершеністю. Таким чином, дисертаційне дослідження КРИВОНОС Дарини Володимирівни на тему: «Кримінальна відповідальність за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом» містить

переконливі результати, які в сукупності вирішують важливу наукову проблему, а також забезпечують розв'язання цілої низки практичних питань.

Викладені в дисертаційному дослідженні наукові положення заповнюють ряд законодавчих прогалин, характеризуються єдністю змісту і свідчать про особистий внесок здобувача в науку кримінального права України, та водночас є основою для подальших досліджень, вдосконалення правозастосування. Таким чином, дисертація КРИВОНОС Дарини Володимирівни на тему: «Кримінальна відповідальність за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом» відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію КРИВОНОС Дарини Володимирівни на тему: «Кримінальна відповідальність за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом», водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. Заслуговує на підтримку пропозиція щодо доповнення норми 209 КК України новою частиною, яка передбачає підвищену відповідальність для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Водночас дискусійним залишається питання щодо включення до предмета легалізації майна, «походження якого не підтверджено законними джерелами доходів». У роботі доцільно було б детальніше обґрунтувати співвідношення такого підходу з принципом юридичної визначеності та положеннями кримінального законодавства щодо доказування злочинного походження майна.

2. Значна увага в дослідженні приділена теоретичному аналізу складу кримінального правопорушення та зарубіжному досвіду, проте окремі висновки могли б бути підсилені ширшим емпіричним аналізом актуальної судової практики Верховного Суду України та Вищого антикорупційного суду

щодо застосування ст. 209 КК України після законодавчих змін 2019–2020 років.

3. У своїх висновках Ви пропонуєте доповнити частиною 4 статтю 209 КК України, передбачивши відповідальність за дії з майном, «походження якого не підтверджено законними джерелами», обмеживши коло суб'єктів лише державними службовцями. Поясніть, будь ласка, як ця пропозиція узгоджується з конституційним принципом презумпції невинуватості? Чи не перекладає такий підхід обов'язок доказування з органів обвинувачення на самого посадовця, і чи не виникне тут колізія із чинною статтею 368-5 КК України про незаконне збагачення?

Вказані зауваження та рекомендаціїносять дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки представленого до захисту дисертаційного дослідження, і можуть бути враховані у ході подальших наукових досліджень.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами, передбаченими для такого виду робіт, написана державною мовою з дотриманням наукового стилю.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

На підставі вищенаведеного вважаю, що дисертація КРИВОНОС Дарини Володимирівни на тему: «Кримінальна відповідальність за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, за оформленням відповідає вимогам, які затверджені наказом Міністерства освіти та науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а також Порядком підготовки здобувачів вищої

освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 № 261 (із змінами) та Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор – КРИВОНОС Дарина Володимирівна за результатами публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктор філософії у галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право.

Рецензент:

**Професор кафедри кримінології
та інформаційних технологій
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор**

Юрій ЛЕВЧЕНКО

